

М.В. Патарідзе-Вишинська, викл.

ЖФ КІБІТ, ННЦ «Інститут аграрної економіки», м.Київ

ГЕНЕЗИС НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

У статті окреслено основні проблеми, що стосуються нормативно-правового забезпечення фінансової безпеки, проаналізовано науковий доробок дослідників даного питання в Україні та виявлено прогалини у ньому. Досліджено компетенції держави у регулюванні питань фінансової безпеки. Розглянуто нормативно-правове забезпечення з питань фінансової безпеки у ретроспективному розрізі. Надано коротку характеристику основних нормативно-правових актів, що складають підґрунтя для формування фінансово безпечного середовища. З'ясовано основні етапи законотворчого процесу у питанні забезпечення фінансової безпеки. Узагальнено парадигму формування фінансової безпеки. Визначено можливості забезпечення фінансової безпеки у різних сферах державної фінансової політики через означення проблемних аспектів та шляхів їх вирішення. Визначено, що проблема захисту національних інтересів у економічній сфері, зокрема щодо формування фінансово безпечного середовища у сучасних умовах є досить актуальною та підлягає подальшим дослідженням як з боку законотворців, так і науковців-економістів.

Ключові слова: *нормативно-правове забезпечення; фінансова безпека; загрози фінансовій безпеці; економічна безпека.*

Вступ. Процеси розбудови України як незалежної та самостійної держави вивели на кардинально новий рівень законотворчий процес, що забезпечує діяльність господарських суб'єктів у сучасних реаліях ринкової економіки. До 1991 року поняття «економічна безпека», «фінансова безпека» були повністю відсутні у лексиконі правників і економістів, оскільки оперування даними категоріями передбачає наявність конкурентних відносин в економічному середовищі та, відповідно, бажання власників убезпечити підприємство від їх надмірного впливу.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій.

Проблеми нормативно-правового забезпечення та державного регулювання фінансової безпеки суб'єктів підприємництва України дещо частково розкрито у обмеженій кількості наукових праць [1; 2–7]. Дослідження, що проводилися науковцями з даної проблематики, мають досить вибірковий та безсистемний характер. Так, нами виявлено, що наведений в наукових джерелах [7, с. 3–7; 8; 9, с. 161, 10] аналіз нормативної бази з питань формування фінансово-економічної безпеки як на загальнодержавному рівні, так і відповідно до забезпечення безпеки суб'єктів підприємництва, відрізняється незваженим підходом до розкриття окремих практичних аспектів, а також не забезпечує можливості відслідкувати генезис проблеми у ретроспективі. Найбільш розгорнуто, на нашу думку, питання нормативного забезпечення фінансової безпеки держави висвітлено у однойменній праці К.С. Радзівіл [11], однак одночасно є недоліком певна безсистемність матеріалу з точки зору ретроспективності дослідження.

Постановка проблеми. Проблеми нормативно-правового забезпечення діяльності суб'єктів підприємництва у різних сферах – це болюче питання у практиці вітчизняного законотворчого процесу ось вже чверть століття від моменту здобуття Україною незалежності, адже радянський досвід у цьому напрямі відсутній, а зарубіжний часто не можна адекватно адаптувати до вітчизняних реалій. Особливо важливими є ті питання, що стосуються компетенції держави у формуванні фінансово-безпечного середовища функціонування підприємств, адже лівова частка успішного господарювання залежить від чесних і прозорих «правил гри», встановлених державою. У цьому зв'язку постала необхідність дослідити, які кроки вже зроблено у напрямі забезпечення фінансової безпеки та означити перспективи.

Мета статті є дослідження вітчизняного законодавчого забезпечення фінансової безпеки, визначення етапів генезису правового регулювання з метою з'ясування можливостей забезпечення фінансової безпеки у різних сферах державної фінансової політики.

Викладення основного матеріалу. Важко не погодитися з авторами, які підкреслюють, що нормативно-правове забезпечення фінансової безпеки є важливою і складною проблемою, вирішення якої, у свою чергу, дасть можливість фінансово стабілізуватися підприємствам [7, с. 3]. Дмитренко Е.С. вважає найважливішим елементом системи фінансової безпеки її правове забезпечення, оскільки «стан фінансової безпеки багато в чому визначається рівнем правового регулювання відносин у сфері фінансової діяльності держави, органів місцевого самоврядування, а причиною вчинення фінансових правопорушень є зазвичай недоліки фінансового законодавства» [8, с. 39]. На важливість питань державного регулювання у сфері економічної безпеки як базису для формування фінансової безпеки підприємницької діяльності звертає увагу і О.С. Вихристюк [12].

У дослідженні генезису поняття «фінансова безпека» ми дійшли висновку, що державою не залишено поза увагою концептуальні засади формування економічно безпечного середовища, у тому числі, його фінансової складової, які наведені поетапно таким чином (табл. 1).

Таблиця 1
Генезис правового забезпечення фінансової безпеки України

Генезис правового забезпечення фінансової безпеки України	
1	2
Етапи формування	Основні риси
Визначальний	
1. Декларація «Про державний суверенітет України 16.07.1990 р.	Проголошено економічну самостійність України, право України безпосередньо реалізувати відносини з іншими державами, укладати з ними договори, обмінюватися дипломатичними, консульськими, торговельними представництвами. Підкреслено намір створити банківську, цінову, фінансову, митну та податкову системи, сформувати державний бюджет, а за необхідності ввести власну грошову одиницю

Продовження табл. 1

1	2
2. Закон України «Про економічну самостійність Української РСР» 3.08.1990 р.	На основі Декларації про державний суверенітет України визнано зміст, мету і основні принципи економічної самостійності України як суверенної держави, механізм господарювання, регулювання економіки і соціальної сфери, організації фінансово-бюджетної, кредитної та грошової системи Української РСР
Базисний	
Конституція України 28.06.1996 р.	Окреслено порядок прийняття та затвердження законодавства у сфері оподаткування, бюджетних відносин, валютного, емісійного, кредитного та митного регулювання. Визначено порядок формування державного бюджету, його виконання та управління національною фінансовою системою
Концептуальний	
1. Постанова ВРУ «По Концепцію національної безпеки» 16.01.1997 р.	Окреслено базові об'єкти національної безпеки та основні принципи її забезпечення, визначено основні загрози національній безпеці України у сфері економічних інтересів та основні напрями політики національної безпеки держави
2. Закон «Про Раду національної безпеки і оборони України» 05.03.1998 р.	Визначено повноваження РНБО щодо забезпечення стратегічних національних інтересів України, концептуальних підходів та напрямів забезпечення національної безпеки і оборони у політичній, економічній, соціальній, військовій, науково-технологічній, екологічній, інформаційній та інших сферах

Продовження табл. 1

1	2
Глобальний	
Закон «Про основи національної безпеки України» 19.06.2003 р.	Визначено, що кризовий стан економіки, зростання державного боргу, зменшення дохідної частини державного бюджету, нестабільність грошово-кредитної системи призводять до виникнення загроз національній безпеці України; визначені фактори, що забезпечують наповнення держбюджету та стійкість національної фінансової системи
Стратегічний	
Указ Президента «Про стратегію національної безпеки» 12.02.2007 р.	Означено, що стабільність фінансової системи визначається стабільністю цін, оптимізацією фінансових потоків, розрахункових відносин, стабільністю національної валюти та банківського сектору
Методичний	
1. Наказ «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України» 02.03.2007 р.	Запроваджено інтегральний показник індексу економічної безпеки, що базується на комплексному аналізі індикаторів економічної безпеки з виявленням потенційно можливих загроз економічній безпеці в Україні і застосовуються для інтегральної оцінки рівня економічної безпеки України у цілому в економіці та за окремими сферами діяльності
2. Наказ «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» 29.10.2013 р.	
Адаптаційний	
1. Проект Концепції фінансової безпеки України	Запропонована комплексна система поглядів на ключові інтереси у сфері забезпечення фінансових інтересів, принципи і засоби їх реалізації та захисту від внутрішніх та зовнішніх загроз

Закінчення табл. 1

1	2
2. Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері» 15.08.2012 р.	Визначено ризики та загрози національним інтересам у фінансовій сфері, окреслено напрямки проведення структурних реформ у національній економіці та забезпечення цінової і фінансової стабільності. Визначено посилення позитивного впливу бюджетної політики, політики управління державним боргом, податкової, грошово-кредитної політики на забезпечення стабільності фінансової системи
3. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» 2.06.2010 р.	Передбачено комплексний підхід до усунення проблем у податковій системі; визначено напрями розвитку фінансового сектору; реформування міжбюджетних відносин. Окреслено напрями поліпшення бізнес-клімату та залучення інвестицій шляхом дерегуляції і розвитку підприємництва, приватизації, розвитку науково- технічної та інноваційної сфери, міжнародної інтеграції та співпраці

Базисними документами, що склали підґрунтя для розробки діючих на сьогодні нормативних актів з питань фінансово-економічної безпеки держави та захисту її суверенних національних інтересів у цій сфері є прийняті майже одночасно у 1990 році Декларація «Про державний суверенітет України» [13] та Закон УРСР «Про економічну самостійність України» [14]. У окремих розділах Декларації визначалася економічна спрямованість національних інтересів щодо володіння, розпорядження землею, надрами, природними багатствами з метою забезпечення матеріальних та духовних потреб українського народу. З метою захисту суверенних економічних інтересів у серпні 1990 року вступив у дію Закон України «Про економічну самостійність України», яким вперше у історії України як суверенної держави було окреслено право на

самостійне визначення державного економічного статусу та стратегію сталого економічного розвитку; визначено пріоритетні напрямки здійснення господарської діяльності, грошово-кредитної, фінансової, бюджетної, інвестиційної та зовнішньоекономічної політики.

У 1992 році було зроблено крок до практичного захисту фінансових інтересів суб'єктів підприємництва. Так, Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [20] вперше врегульовано питання проведення експертизи фінансового стану підприємств під час підготовки справи про банкрутство, визначено шляхи оздоровлення фінансового стану суб'єктів підприємницької діяльності.

З прийняттям у 1996 році Конституції України робота за напрямом розбудови державної політики вийшла на новий рівень. Однак, слід зазначити вкрай обмежене розкриття положень щодо економічної політики та фінансової безпеки як її невід'ємної складової, що викладене лише у ст. 17. Цією статтею визначено, що однією з найважливіших функцій держави та справою всього українського суспільства є забезпечення її економічної безпеки. Крім того, Конституцією визначено статус Ради Національної безпеки і оборони (РНБО) як головного органу щодо забезпечення непохитності національних інтересів у питаннях безпеки, а також Президента України як гаранта безпеки суверенних інтересів держави, у тому числі й економічних. Конституція як основний закон в силу свого всезагального характеру не може містити розгорнутий механізм забезпечення економічних інтересів держави, тому, питання його розробки наразі залишилося відкритим.

З метою реалізації положень, закріплених ст. 17 Конституції України, у 1997 році та у 1998 році відповідно, стало прийняття Верховною Радою України постанови «Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України» [15] та Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» [16]. Ними визначено поступальні кроки формування основ державної політики у сфері забезпечення її інформаційної та економічної безпеки. Основними принципами забезпечення національної безпеки проголошуються верховенство права,

пріоритет політичних засобів розв'язання конфліктів, адекватність засобів захисту національних інтересів реальним і можливим загрозам, підтримка розумного балансу інтересів особи, суспільства і держави, їх взаємна відповідальність, раціональне розмежування повноважень державних органів.

Концепція розкриває і характеристику загроз, які стоять нині перед Україною, у тому числі і в економічній сфері. Це, зокрема, неефективність системи державного регулювання економічних відносин, економічна ізоляція України від світової економічної системи, вплив за межі країни інтелектуальних і матеріальних ресурсів.

Однак і в цих документах не було визначено компетенції державних органів влади та РНБО у сфері захисту фінансових інтересів України як держави та її суб'єктів. І хоча прямого впливу на забезпечення фінансової безпеки ці нормативні акти не чинять, усе ж опосередковано вони її стосуються.

У 2003 році було зроблено такий стратегічний крок у розбудові правового поля – підписано Президентом України закон «Про основи національної безпеки України» [17], яким затверджено засадничі положення державної політики, спрямованої на захист інтересів суспільства від зовнішніх та внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності суспільства, визначено основні напрями державної політики з питань національної безпеки. Даним нормативним актом було розширено категоріальний апарат, введено поняття «зовнішні загрози», однак знову ж таки не було означено суб'єктів відповідальності та межі впливу таких загроз на фінансову безпеку держави.

У 2007 році Міністерством фінансів України розроблено та затверджено Методику розрахунку рівня економічної безпеки України, де вперше запроваджено інтегральний показник індексу економічної безпеки; ведено у економіко-правову термінологію нові ключові поняття «макроекономічна безпека», «фінансова безпека», «валютна безпека», «грошово-кредитна безпека», «безпека фондового ринку», «зовнішньоекономічна безпека» тощо [18]. На сьогодні даний документ втратив чинність на підставі Наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки

України» [19], де знайшов своє логічне і розширене продовження.

Цей нормативний документ базується на комплексному аналізі індикаторів економічної безпеки з виявленням потенційно можливих загроз економічній безпеці в Україні, які застосовуються для інтегральної оцінки рівня економічної безпеки України в цілому по економіці та за окремими сферами діяльності; слугують для визначення рівня складових економічної безпеки для прийняття управлінських рішень щодо аналізу, запобігання та попередження реальних і потенційних загроз національним інтересам у відповідній сфері.

Формування адекватної нормативної бази для визначення рівня фінансово-економічної безпеки потребувало оновлення податкового та бюджетного законодавства, що і було зроблено у 2010 році з прийняттям Бюджетного та Податкового кодексів України, робота над удосконаленням яких наразі ще ведеться.

Практично значущим став і Проект Концепції фінансової безпеки України, підготовлений за дорученням Міжвідомчої комісії з питань фінансової безпеки при РНБОУ, розробка якого сформувала адаптаційний етап формування державної політики фінансової безпеки. Концепція фінансової безпеки України – комплексна система поглядів на ключові інтереси у фінансовій сфері, принципи і засоби їх реалізації та захисту від внутрішніх та зовнішніх загроз. У проекті Концепції фінансової безпеки України наголошується, що з точки зору системного підходу фінансова безпека полягає в збереженні та укріпленні міжсистемних зв'язків, забезпеченні існування та розвитку кожної підсистеми, виходячи з інтересів фінансової системи в цілому [21]. У 2012 році Розпорядженням КМУ було схвалено Концепцію забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері [22], яка покликана на:

- виконання Програми економічних реформ на 2010–2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [23];
- визначення Урядом чітких середньострокових макроекономічних цільових показників;
- забезпечення макроекономічної стабільності.

Результатом виконання зазначених завдань має стати послідовність і передбачуваність політики Уряду та Національного банку, поступове зниження рівня інфляції та утримання її в межах установлених цільових значень. Водночас, як зазначено у Концепції, грошово-кредитна політика у визначених законодавством межах має скоординовано проводитися разом з економічною політикою та забезпечувати підтримання структурних змін у національній економіці та стійкий економічний і соціальний розвиток держави. Парадигму реалізації концепції фінансової безпеки узагальнено на рисунку 1.

Фінансова безпека (ФБ)		
Складова економічної безпеки, яка характеризує стан захищеності життєво важливих (ключових) інтересів держави, регіонів, підприємницьких структур та громадян у фінансовій сфері від впливу широкого кола негативних чинників (загроз).		
Основними критеріями фінансової безпеки є достатність фінансових ресурсів, їх збалансованість та ліквідність, які уможливають нормальне існування та розвиток зазначених суб'єктів економічного життя		
Критерії ФБ		
Достатність фінансових ресурсів, їх збалансованість та ліквідність, які уможливають нормальне існування та розвиток зазначених суб'єктів економічного життя		
Предмет ФБ		
<i>Забезпечення фінансової безпеки України</i>	<i>Національні фінансові інтереси</i>	<i>Загрози фінансовій безпеці України</i>
Діяльність фінансових агентів, спрямована на запобігання або мінімізацію загроз фінансовій безпеці та захист національних	Життєво важливі економічні та фінансові цінності української держави як носія суверенітету, визначальні фінансові потреби народу та держави, реалізація яких	Наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють суттєву небезпеку національним фінансовим інтересам

інтересів України у галузі національних та міжнародних фінансів	гарантує фінансову незалежність та прогресивний розвиток України	
Суб'єкти забезпечення ФБ		
Рівною мірою усі її фінансові агенти (державні та фінансові установи, приватні особи) в межах їх функцій та ролі у фінансових потоках		
Мета ФБ		
Досягнення балансу між задоволенням інтересів економічних агентів		
Елементи ФБ		
<i>Ефективність фінансової системи</i> її здатність забезпечувати досягнення стратегічних та тактичних цілей розвитку держави	<i>Незалежність фінансової системи</i> здатність держави самостійно визначати цілі, механізми та шляхи її функціонування	<i>Конкурентоспроможність фінансової системи</i> її здатність повноцінно виконувати свої завдання та функції в умовах існування та впливу фінансових систем інших країн та світових фінансових агентів

Рис. 1. Парадигма формування фінансової безпеки України
(сформовано на основі джерел [21, 22])

Концепція фінансової безпеки спрямована на виявлення та усунення проблем та загроз, що заважають забезпеченню цінової та фінансової стабільності, і, як наслідок, гальмують проведення структурних реформ у національній економіці. Виявлені проблеми та можливі шляхи їх вирішення узагальнено у таблиці 2.

Таблиця 2

Можливості забезпечення фінансової безпеки у різних сферах державної фінансової політики

Сфера	Проблемні аспекти	Шляхи вирішення
1	2	3
Безпека у бюджетній сфері	<ul style="list-style-type: none"> - проведення популістської бюджетної політики; - ігнорування викликів світової фінансово-економічної кризи; - розбалансування системи державних фінансів; - виникнення загрози стабільності та стійкості всієї фінансової системи 	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення відповідності цілей бюджетної політики фінансовим можливостям держави; - посилення контролю за цільовим і ефективним використанням бюджетних коштів; - забезпечення дотримання індикативних прогнозних показників державного бюджету; - припинення надання державної підтримки державним монополіям
Безпека у сфері управління державним боргом, гарантованим державою боргом та боргом корпоративного сектору	<ul style="list-style-type: none"> - збільшення обсягу державного боргу та обсягу гарантованого державою боргу; - виникнення пікових навантажень на державний бюджет; - недостатній розвиток внутрішнього ринку державних цінних паперів. 	<ul style="list-style-type: none"> - зменшення залежності від зовнішніх фінансових ринків і запозичень короткострокового капіталу; - створення умов для розвитку та функціонування внутрішнього ринку капіталу; - створення умов для спрямування вітчизняного капіталу на розвиток реального сектору економіки

Продовження табл. 2

1	2	3
Безпека у податковій сфері	<ul style="list-style-type: none"> - виведення фінансового капіталу з України; - приховування суб'єктами господарювання значних сум доходів від оподаткування. 	<ul style="list-style-type: none"> - удосконалення нормативно-правової бази; - проведення аналізу економічної співпраці українських резидентів із суб'єктами підприємницької діяльності, які зареєстровані в офшорних зонах; - уникнення подвійного оподаткування - удосконалення системи податкового адміністрування; - розроблення ефективного механізму здійснення контролю та звітності, взаємодії між суб'єктами податкової системи
Безпека у сфері фінансів реального сектору економіки	<ul style="list-style-type: none"> - невідповідність між активами та зобов'язаннями підприємств реального сектору економіки 	<ul style="list-style-type: none"> - запровадження системи здійснення моніторингу за збалансованістю активів і пасивів підприємств реального сектору економіки
Безпека у банківській сфері	<ul style="list-style-type: none"> - накопичення дисбалансів внаслідок орієнтації банків на швидке отримання прибутків та збільшення частки такого сектору на ринку капіталу без проведення адекватної оцінки ризиків 	<ul style="list-style-type: none"> - формування власної ресурсної бази та переорієнтації банківської системи на внутрішні ринки фінансових ресурсів; - удосконалення оцінки кредитних ризиків банків; - створення умов для підвищення якості кредитного аналізу платоспроможності позичальників і забезпеченості кредитів; - підвищення довіри населення до банків

Продовження табл. 2

1	2	3
<p>Безпека у сфері функціонування валютного ринку</p>	<p>- ризик значних коливань курсу гривні внаслідок різкої та непрогнозованої зміни у валютних курсах світових валют і напрямках потоків капіталу</p>	<p>- встановлення рівних умов участі резидентів та нерезидентів на рику інвестиційних операцій України в частині визначення обов'язку щодо проведення іноземними інвесторами розрахунків за інвестиційними операціями на території України виключно в національній валюті України; - мінімізація використання готівкової іноземної валюти на території України; - запобігання нелегальному використанню іноземної валюти як засобу платежу на території України</p>
<p>Безпека у сфері функціонування фондового ринку</p>	<p>- низький рівень капіталізації і ліквідності, - низький рівень захисту прав інвесторів; - недосконалість депозитарної системи, системи клірингу і проведення розрахунків за договорами щодо цінних паперів, - недостатня протидія маніпулюванню на ринку цінних паперів</p>	<p>- збільшення капіталізації та ліквідності фондового ринку; - удосконалення ринкової інфраструктури; - удосконалення механізмів захисту прав інвесторів; - удосконалення умов і правил державного регулювання та нагляду на фондовому ринку</p>

1	2	3
<p>Безпека у сфері небанківського фінансового сектору</p>	<p>- небанківський фінансовий сектор не став головним та зручним механізмом забезпечення реального сектору економіки необхідними фінансовими ресурсами</p>	<p>- створення системи ідентифікації ризиків; - проведення моніторингу та поточного аналізу ринку фінансових послуг; - посилення прозорості та відкритості у діяльності фінансових установ та органу, який здійснює державне регулювання і нагляд за такими установами; - підвищення платоспроможності та фінансової стійкості небанківських фінансових установ; - забезпечення належного захисту споживачів послуг; - запобігання використанню небанківських фінансових установ для непродуктивного виведення капіталу за кордон</p>

Джерело: складено автором на основі [23]

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження засвідчило, що розбудова правового поля у економічній сфері, зокрема щодо проблем забезпечення фінансової безпеки, не завжди йде «у ногу з часом». Можливості інтеграції України у Європейське співтовариство вимагають перегляду напрацьованої нормативної бази і приведення її відповідно до міжнародних вимог не лише формально.

Практична реалізація основних положень Концепції, удосконалення податкового законодавства, а також приведення супутньої нормативної бази до вимог сучасної практики господарювання з урахуванням глобальних інтеграційних процесів дозволить вирішити питання щодо забезпечення захисту національних інтересів держави у разі виникнення та поглиблення загроз у фінансовій сфері; розробити механізм державного управління ризиками у фінансовій сфері; мінімізувати наслідки глобальних загроз у разі їх виникнення, що сприятиме збалансованості фінансової сфери і забезпечить ефективне функціонування національної економіки та економічне зростання держави [23].

Список використаної літератури:

1. *Барановський О.І.* Фінансова безпека : монографія / *О.І. Барановський* // Інститут економічного прогнозування. – К. : Фенікс, 1999. – 338 с.
2. *Горячева К.С.* Формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства / *К.С. Горячева* // Менеджер. – 2004 . – № 2 (28). – С. 96–103.
3. *Варналій З.С.* Економічна безпека : навч. посібник / *З.С. Варналій* ; за ред. *З.С. Варналія*. – К. : Знання, 2009. – 647 с.
4. *Донець Л.І.* Економічна безпека підприємства : навч. посібник / *Л.І. Донець, Н.В. Ващенко*. – К. : Центр навч. лі-ри, 2008. – С. 3.
5. *Єрмошенко М.М.* Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / *М.М. Єрмошенко*. – К. : Видавничий центр КНТЕУ, 2001. – 310 с.
6. *Копилов В.А.* Метрологічні підходи до оцінювання рівня фінансової безпеки держави / *В.А. Копилов, Т.І. Єфименко* // Стратегічна панорама. – 2007. – № 3. – С. 38–45.
7. *Гаврилук Т.Ю.* Законодавче забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в Україні /

- Т.Ю. Гаврилюк* // Вісник Київського нац. ун-ту. – 2013. – С. 1–7.
8. *Дмитренко Е.С.* Місце та роль фінансово-правової відповідальності у механізмі правового забезпечення фінансової безпеки України / *Е.С. Дмитренко* // Фінансове право. – № 4 (18). – 2011. – С. 39–42.
  9. *Терехов Є.* Економічна безпека держави та можливості її вимірювання / *Є.Терехов* // Економічний аналіз. – 2012. – Вип. 11. Ч. 4. – С. 160–165.
  10. *Пастернак-Таранушенко Г.А.* Економічна безпека держави. Статика процесу забезпечення / *Г.А. Пастернак-Таранушенко* ; за ред. проф. *Б.Кравченка*. – К. : Кондор, 2002. – 302 с.
  11. *Радзівіл К.С.* До питання правового забезпечення фінансової безпеки держави / *К.С. Радзівіл* // Юридичний вісник. – 4 (21). – 2011. – С. 49–52.
  12. *Вихристюк О.С.* Нормативно-правове забезпечення регулювання економічної безпеки підприємств / *О.С. Вихристюк* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/npm_aup/2010_2/pdf_files/231236.pdf
  13. Про державний суверенітет України. Декларація від 16 липня 1990 р. №55- XII // Відомості Верховної Ради України. – 1990. – № 31. – Ст. 429.
  14. Про економічну самостійність Української РСР. Закон УРСР від 3 серпня 1990 р. № 142-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1990. – № 34. – Ст. 499.
  15. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України Постанова ВРУ № 3/97-ВР від 16.01.1997 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukraine.uapravo.net/data/base55/ukr55587.htm>.
  16. Про Раду національної безпеки і оборони України Закон України 05.03.1998 № 183/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/183/98-вр>.
  17. Про основи національної безпеки України Закон України від 19.06.2003 № 964-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

18. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/ME131588.htm.
19. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 29.10.2013 № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-metodichnih-rekomendacii-shodo-rozrahunku-doc168080.html>.
20. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом. Закон України № 1499-IV: станом на 17 лютого 2013 р. (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
21. Концепція фінансової безпеки України (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ufin.com.ua/koncersia/008.doc>.
22. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері Розпорядження КМУ від 15.08.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80>
23. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0004100-10/paran8#n8>

References:

1. Baranovs'kiy, O.I. (1999), *Finansova bezpeka*, Institut ekonomichnogo prognozuvannya, Feniks, Kyiv, 338 p.
2. Goryacheva, K.S. (2004), «Formuvannya mekhanizmu zabezpechennya finansovoї bezpeki pidpriemstva», *Menedzher*, No. 2 (28), pp. 96–103.

3. Varnaliy, Z.S. (2009), «*Ekonomichna bezpeka*», Varnaliya, Z.S. (Ed), Znannya, Kyiv, 2009. – 647 p.
4. Donets', L.I. and Vashchenko, N.V. (2008), *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva*, Centr navch. li-ry, Kyiv, p. 3.
5. Ermoshenko, M.M., (2001), *Finansova bezpeka derzhavi: natsional'ni interesi, real'ni zagrozi, strategiya zabezpechennya*, Vidavnichiy tsentr KNTEU, Kyiv, 310 p.
6. Kopilov, V.A. and Efimenko, T.I. (2007), «Metrologichni pidkhodi do otsinyuvannya rivnya finansovoї bezpeki derzhavi», *Strategichna panorama*, No. 3, P. 38–45.
7. Gavrilyuk, T.Yu. (2013), «Zakonodavche zabezpechennya finansovoї bezpeki sub'ektiv pidpriemnitstva v Ukraїni», *Visnik kiїв'skogo Natsional'nogo universitetu*, pp. 1–7.
8. Dmitrenko, E.S. (2011), «Mistse ta rol' finansovo-pravovoї vidpovidal'nosti u mekhanizmi pravovogo zabezpechennya finansovoї bezpeki Ukraїni», *Finansove pravo*, No. 4 (18), pp. 39–42.
9. Terekhov, Є. (2012), «Ekonomichna bezpeka derzhavi ta mozhливosti i'i' vimiryuvannya», *Ekonomichniy analiz*, Vol. 11, 4, pp. 160–165.
10. Pasternak-Taranushenko, G.A. (2002), «Ekonomichna bezpeka derzhavi», Kravchenka, B. (Ed), *Statika protsesu zabezpechennya*, Kondor, Kyiv, 302 p.
11. Radzivil, K.S. (2011), «Do pitannya pravovogo zabezpechennya finansovoї bezpeki derzhavi» *Yuridichniy visnik*, No. 4 (21), pp. 49–52.
12. Vikhristyuk, O.S. «Normativno-pravove zabezpechennya reguluyuvannya ekonomichnoi' bezpeky pidprijemstv», available at: http://www.archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/npmaup/2010_2/pdf_files/231236.pdf
13. Vidomosti Verkhovnoi' Radi Ukraїni (1990), *Deklaratsiya pro derzhavniy suverenitet Ukraїni*, No. 31, 429 p.
14. Vidomosti Verkhovnoi' Radi Ukraїni (1990), «Zakon URSR Pro ekonomichnu samostiynist' Ukraїns'koi' RSR», No. 34, 499 p.
15. Postanova VRU (1997), «Pro Kontseptsiyu (osnovi derzhavnoi' politiki) natsional'noi' bezpeki Ukraїni»,

- No. 3/97-VR, available at: <http://ukraine.uapravo.net/data/base55/ukr55587.htm>
16. Zakon Ukrai'ny (1998), «Pro Radu natsional'no i' bezpeki i oborony Ukrai'ny, No. 183/98-VR, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/183/98-vr>
  17. Zakon Ukrai'ny (2003), «Pro osnovy natsional'no i' bezpeky Ukrai'ny», No. 964-IV, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
  18. Nakaz Ministerstva ekonomichnogo rozvytku i torgivli Ukrai'ny (2013), «Pro zatverdzhennya metodychnyh rekomendacij shchodo rozrakhunku rivnya ekonomichnoi' bezpeky Ukrai'ny», No. 1277, available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME131588.htm
  19. Nakaz Ministerstva ekonomichnogo rozvytku i torgivli Ukrai'ny (2013), «Pro zatverdzhennya metodychnyh rekomendacij shchodo rozrakhunku rivnya ekonomichnoi' bezpeki Ukrai'ni, No. 1277, available at: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-metodichnih-rekomendacii-shodo-rozrahunku-doc168080.html>
  20. Zakon Ukrai'ny (2013), «Pro vidnovlennya platospromozhnosti borzhnyka abo vyznannja yogo bankrotom», No. 1499-IV, available at: <http://zakon.rada.gov.ua>.
  21. Proekt, «Kontseptsiya finansovoi' bezpeky Ukrai'ny, available at: <http://ufin.com.ua/koncepcia/008.doc>
  22. Rozporyadzhennya KMU (2012), «Pro skhvalennya Kontseptsii' zabezpechennya natsional'noi' bezpeki u finansoviy sferi», available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80>
  23. Programa ekonomichnyh reform na 2010–2014 roky, «Zamozhne suspil'stvo, konkurentospromozhna ekonomika, efektyvna derzhava», available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0004100-10/paran8#n8>.

ПАТАРІДЗЕ-ВИШИНСЬКА Марина Володимирівна – викладач кафедри фінансів Житомирської філії Київського інституту бізнесу та технологій, здобувач Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», м. Київ.

Наукові інтереси:

- проблема формування прибутку підприємств;
- фінансова безпека суб'єктів підприємництва.

Тел.: (067) 278-47-95.

E-mail: marina_pataridze@mail.ru.

Стаття надійшла до редакції 28.04.2016.